

TÜRKİYE
IV. DİNÎ YAYINLAR
KONGRESİ

-DİNÎ KLÂSİKLER-

TEBLİĞLER - MÜZAKERELER
(30-31 Ekim 2009 / ANKARA)

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI - 839
İLMİ ESERLER - 135

Tashih

İsmail Derin

Grafik & Tasarım

Emre YILDIZ

Baskı

Kalkan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.

1.Baskı, Ankara - 2011

Din İşleri Yüksek Kurulu Kararı: 25.08.2010/79

2011-06-Y-0003-839

ISBN: 978-975-19-5009-3

Sertifika No:12930

© T.C. Diyanet İşleri Başkanlığı

İletişim

Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü

Basılı Yayınlar Daire Başkanlığı

Üniversiteler Mah. Dumlupınar Bulvarı

No:147/A 06800 Çankaya/ANKARA

Tel: 0 312 295 72 93 - 94

Faks: 0 312 284 72 88

e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr

Klâsik Nedir ve Klâsiklere Niçin Referans Yapılır? (Dini) Klâsik, Dinde, Zinde ve Kendinde Kalabilmenin En Temel Vasıtasıdır.

Prof. Dr. H. Yunus Apaydın
Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

Böyle bir başlık, öncelikle, “klâsik” ve “referans” sözcüklerinin tekabül ettikleri anlamların belirginleştirilmesini, ardından referansın amacının/gerekçesinin tartışılmasını gerektirir.

Batının kendi tarihsel tecrübesinde ortaya çıkmış ve orada tekabül ettiği -farklı derecelerdeki- anlam besbelli olan bir terimi, olduğu gibi alıp, başka bir kültür ortamına doğrudan “eklemek” (monte etmek) ne ölçüde mümkün ve doğru olur, bu ayrı bir tartışma konusudur. Ama hiç değilse, terimin içeriğinin kendi kültürümüz açısından nasıl doldurulacağı, diğer bir ifadeyle neye tekabül edeceği, bu kongrede ele alınıp tartışılmalı idi olurdu. Herkesin kafasında “klâsik”le ilgili bazı tanım ve çağrışımlar var, herkes kendi klasiğiyle mutlu gözüküyor. Herkesin kafasındaki klâsik ortaya dökülecek olsa zannediyorum birçok farklı şeyin kastedildiği ortaya çıkacak.

Klâsiklerin değeri üzerinde yapılan konuşmalar ve tartışmalar, ancak klâsik terimi üzerinde belirli bir netlik sağlandıktan sonra tam olarak anlaşılabilir. Bu bakımdan ben konuşmamda önce, kendimce “dini klâsik” teriminin, İslâm’ın tarihsel tecrübesinde hangi eserler için kullanılabileceğine dair bir çerçeve çizmeye ve bir eseri klasiğe dönüştüren temel özellikleri tespit etmeye çalışacağım, ardından klâsiklerin referans değerine ve bir toplumun kimliği (toplumsal kimlik) açısından önemine işaret edeceğim.

I. “Dinî klâsik” nedir?

Klâsik, kısaca “sınıf”, “üstün sınıf” ve “sınıfı içinde en üstün (veya sınıfının en iyisi)” gibi anlamlar içerir. Bu anlamlar, sözcüğün Eski Roma’da kullanıldığı anlam ile XVII. Yüzyıldan itibaren kullanıldığı anlamlara aykırı değildir. Kongrenin üst başlığı olan “dini

IV. Dinî Yayınlar Kongresi

---

klâsikler”e geçiş de, büyük ölçüde “sınıfı içinde en üstün” şeklinde verilen anlam üzerinden olacaktır. “Sınıfı içinde en üstün”ü, “alanında üstün”e dönüştürdüğümüzde dini klâsiklere inilecek bir merdiven hazırlamış oluruz.

Bu noktada “Dini klâsik nedir?” sorusunun peşine takılmak gerekir. İlk tespit etmemiz gereken şey, “dînî” tabirinin anlamıdır. Çünkü “dînî klâsik” teriminin kapsamına nelerin gireceği, nelerin girmeyeceği buna göre belli olacaktır.

“Dînî” (burada, “İslâmî”) tabiriyle birisi genel, diğeri daha özel iki şey kastedilebilir. Birincisi, “İslâm’ın tarihsel tecrübesinde ortaya çıkan veya dinle/din bilimleriyle bir şekilde alakalı olan şey”dir. Bu geniş anlamında “dînî”nin kapsamına, dinin öngördüğü veya doğrudan din kaynaklı olarak ortaya çıkmış kelimeler, fıkıh ve tasavvuf gibi ilimler yanında, dinin öngörmediği, genel olarak dini içerikten yoksun ve dinle doğrudan alakalı olmayan, tabir caizse “nötr” içerikli olan dilbilimi, mantık gibi ilimler de girer. Yine tartışma ilke ve yöntemlerini ve adabını konu edinen “adabu’l-bahs” ile “hilaf ve cedel” ilimleri de bu kapsama dâhil edilebilir. Sözü edilen ilimlerin klâsikleşmiş birçok örneği vardır. Burada tartışılan husus, bu ilimlerin “dini” kapsamına girip girmeyeceğidir.

İkincisi, daha dar ve özel bir anlam olup bu kasıttaki “dînî” tabirinin kapsamına ise, münhasıran, dinin öngördüğü veya doğrudan din kaynaklı olarak ortaya çıkmış kelimeler, fıkıh, fıkıh usulü ve tasavvuf gibi ilimler girer. Bunu İslâm’ın temel kaynağı olan Kur’an ve Sünnet’in anlaşılmasına ilişkin olarak ortaya çıkan ilimler diye de tarif edebiliriz.

İslâm’ın tarihsel tecrübesine baktığımız zaman, Kur’an ve hadislerde yer alan, inanç, ahlâk ve pratiklerle ilgili temel buyrukların farklı ekoller tarafından bir birikimin hamulesi olarak tutarlı bir şekilde sistematize edilerek sunulduğunu görürüz. İşte “klâsik” olmanın başlayacağı nokta tam da burası, yani inanca, ahlâka ve pratiklere ilişkin mevcut bilgilerin sistemleştirilerek ete kemiğe büründürülüp sunulması noktasıdır. Bu da yaklaşık olarak ekollerin ortaya çıkıp kelimeler ve fıkıh alanında sistematik eserlerin kaleme alınmaya başladığı dönemdir.

Bu tespite göre, bir eserin klâsik olarak isimlendirilmesinin ilk şartı, onun, “insanî bir ürün” olmasıdır. “İnsanî ürün” derken, sadece “insana dair” olmasını değil, aynı zamanda, insan aklının, zekasının, kalbinin işe karıştığı bir ürün olmasını kastediyoruz. Bu özellik sadece dini klâsiklerin değil, genel anlamda tüm klâsiklerin temel bir özelliğidir.

“İnsanî ürün” deyimini, bir yönüyle, sistemleştirme işini nitelediği gibi, bir yönüyle de, bir sistemleştirme ürünü olmayıp vahyin sonucu olan –ve İslâm dininin ana kaynağını teşkil eden- Kur’an’ın ve hadislerin klâsik olmasının, klâsik olarak nitelendirilmesinin uygun olmayacağını da ifade etmektedir. Bu tespit, ilk olarak hadislerin kendisi için söz konusu olmakla birlikte, hadislerin toplandığı -Buhari, Müslim gibi- kitaplar için de geçerlidir. Hadislerin toplanması, süzgeçten geçirilmesi bir emek ama, bu emek “hadisler”in, bir tutarlılık, bir anlam bütünlüğü içinde sunulmasından ziyade, onların Hz. Peygamber’e

nispetinin sahih olup olmadığını belirlemeye yöneliktir. Bu değerlendirme, tartışmaya açık yönü bulunmakla birlikte, belli ölçüde tefsir kitapları için de geçerli kabul edilebilir. Yanlış algılamaların önüne geçmek için belirtmek gerekir ki, bu tespit hiçbir şekilde hadis ve tefsir kitaplarının önemli ve değerli olmadığı anlamını içermez.

Dini/İslâmî klâsik tabirinin kapsamını kelam, fıkıh (ve fıkıh usulü) ve tasavvufla sınırlamakla iş bitmez. Çünkü bu da kendi düzeyinde genel bir tanımlama olup, bunun altında ilgili bilim dalında ortaya çıkmış olan ekollerin/mezheplerin klâsiklerinden söz etmeye ihtiyaç vardır. Bu anlamda, kelam alanında, Matürîdî ekolünün, Eş'arî ekolünün, Mutezile'nin, Şia'nın ilh. klâsiklerinden, fıkıh alanında Hanefî mezhebinin, Maliki mezhebinin, Şafî mezhebinin, Hanbelî mezhebinin klâsiklerinden söz edilir. Fıkıh usulü alanında ise, kısmen mezhebi yönler bulunsa da, temelde kelamcılarının metodu ve fakihlerin metodu olmak üzere iki metod teessüs ettiğinden bu iki metodun klâsiklerinden bahsedilir. "Fakihlerin metodu" denilen metod genelde Hanefîler/Matürîdîler tarafından benimsenirken, kelamcı metod, Eş'arîler, ki bunlar çoğunlukla Maliki, Şafî ve Hanbelî mezhebinin mensuplarıdır ve Mutezile tarafından izlenen metoddur. Dini klâsiklerin gözle görülür, elle tutulur hale geldikleri nokta tam da "ekol/mezhep" düzeyidir.

Ekoller söz konusu olduğunda ince bir ayırımı daha gündeme getirmek gereklidir. Bu ayırım "İslâm ümmeti" tabiriyle "İslâm milleti" tabiri arasındaki farkı görmek içindir. Bu ekoller içerisinde İslâm dininin temel mesajını, ana istikametini, inanç, ahlâk ve pratiğe ilişkin buyruklarını "en sahih biçimde", "en sistemli tarzda" ve "en üst düzeyde" yansıtan ekoller ile ana istikametten ayrılan ekoller aynı kefedede tutulmaz. Ümmet/"İslâm ümmeti" terimi münhasıran "ana istikamet"i temsil eden ekollerin mensuplarını ifade eder. "İslâm milleti" tabiri ise ana istikameti izleyenler yanında ondan ayrılanları da içine alır. Buna göre aşırı uçlarda seyreden Batınîler ümmet kapsamına dâhil edilmez, ama, bir şekilde dinin ana kaynağı olan Kur'an ve sünnetle bağlantılı olarak görüş serdettikleri için, bir vakıa olarak İslâm milleti kapsamında yer alırlar.

Klâsiğin unsurları/temel özellikleri. Bir eseri klâsik yapan unsurlar genel olarak şunlardır:

1. "İnsanî ürün" olması. Yukarıda kısaca açıklandı.

2. "İnsanın aklına ve/veya kalbine/gönlüne ve/veya zevkine hitap etmesi ve "insanın varoluşunun anlamına, bu anlamın uzantılarına ilişkin bir içerime sahip olması. Bu unsur, birincinin kapsamına dâhil edilebileceği gibi onun tamamlayıcısı olarak da düşünülebilir.

3. Kendi zamanına kadarki birikimi bir şekilde dikkate alması.

Kendine kadarki birikim ve mevcut durum dikkate alınmadan klâsiğin oluşması mümkün olmaz. Bu durum, insanlık ailesini birbirine bağlayan kopmaz bağ oluşturur. Biz kendi klâsiklerimizle kendi medeniyet dairemizde kalmakla birlikte, insanlık ailesinin

IV. Dinî Yayınlar Kongresi

bir üyesi olduğumuzu da bu sayede duyumsarız. Mevcut birikimden istifade sürecinde malzeme de önemli olmakla birlikte, daha önemli olan şey, sizin “neyi, ne amaçla yapmak (pişirmek) istediğiniz”dir. Çünkü malzeme seçiminiz, hangi malzemeyi, nasıl ve hangi ölçüde kullanacağınız büyük ölçüde “neyi pişirmek istediğiniz”i bilmenize bağlıdır. İşte neyi pişireceğinizi belirlemede baskın rol, sizin mensup olduğunuz medeniyetin paradigması, temel kabulleridir. Aynen alıp kullanmak yok, çünkü doku uyumsuzluğu büyük problemlere yol açar. Hatta sentez de yok. Çünkü sentez işleminin sonucunda meydana gelen şey, senteze giren maddelerden farklı yeni bir şeydir. Yapılması gereken şey mevcut birikimi alıp, kendi paradigmanıza, dünya görüşünüze göre yeniden üretmektir. Klâsiklerin önemini, referans değerini bir de bu açıdan düşünmek gerekir. (İslâm kültüründe, eserleri vücuda getiren kişilerin, katip veya muharrir (yazar) değil de, “müellif” veya “musannif” olarak nitelendirilmeleri de bu bağlamda manidardır.)

Bu özellikler, bir medeniyet (ve hatta bir alan) ayırımı olmaksızın tüm klâsikler için söz konusu edilebilir.

Bütün klâsikler için geçerli olan bu genel özelliklere ek olarak dini klâsikler için, şu özellikleri ilave etmek mümkündür:

1. Bir ilmin/ekolün, temel kabullerini, ana istikametini, yöntemini en üst düzeyde ve sahih olarak yansıtmak, temsil etmek. (İçerik açısından yetkinlik).
2. Üslup ve sistematik açıdan başarılı olmak. (Üslup açısından yetkinlik).
3. Bir başvuru odağı haline gelmek.

Bu anlamda, Hanefîlerin “Mütun-ı Erbaa” (dört temel metin) olarak niteledikleri el-Muhtar, el-Vikaye, Kenzu'd-dekâik ve Mecma'u'l-bahreyn adlı fıkıh kitapları, klâsik olarak isimlendirilmeyi hak eder. Fakat Şafî'nin el-umm'u ile er-Risale'sinin bu anlamda klâsik sayılıp sayılmayacağı tartışma konusu olabilir.

II. Klâsiklerin Referans Değeri.

Öyle veya böyle “dini klâsikler” deyimini bir tanıma kavuşturabiliriz. Ama daha esaslı olan sorun, bu klâsiklerin değeri ve günümüzdeki önem ve işlevinin ne olduğudur.

Burada öncelikle şu iki sorunun tartışılmasına ihtiyaç var: Birincisi klâsiklere “referans” yapmaya gerek var mıdır? İkincisi de, bu referansın keyfiyeti nedir, onlarla nasıl irtibat kurup, onlardan nasıl yararlanacağız?

1. Klâsiklere referans yapmaya gerek var mıdır?

Klâsiklere referans yapmaya, onlarla irtibat kurmaya ve onlardan beslenmeye gerek vardır ve gerekçesi kısaca “beka arzusu” ve “insani varoluşa anlam katma arzusu”dur. İkisini mezc edip “anamlı beka arzusu” denilse de olur.

Beka, kendi olarak, kendi kalarak varlığını sürdürmek, daha şiirsel bir ifade ile söylenirse, dinde, zinde ve kendinde kalmak demektir. Bu salt “biyolojik” varlığın sürdürülmesi

arzusu değildir. Bu varlığın, insanlık için önemli ve değerli şeyler içerdiği düşünülmekte ve insanlığa, insanın mutluluğuna kendince bir katkı sağlamak ümidi taşınmaktadır.

Ayrıca, klâsikler, toplum açısından, düşünsel ve duyuşsal birliği sağlanması noktasında da önemli bir rol üstlenirler.

Klâsiklerin, bir medeniyetin tanınması noktasında son derece önemli olduğunu da belirtmek gerekir. Klâsiklerin bir medeniyetin resmedilmesi, o medeniyetin unsurlarının yerli yerlerine konulması işini üstlendikleri göz önüne alınırsa bir medeniyetin tanınmasında onun klâsiklerinin önemli bir yeri olduğu açıktır. Cümlelerin biraz daha iddialı bir hale getirilip "Bir medeniyetin hakkıyla tanınması, anlaşılması, klâsiklerinin anlaşılmasından geçer." denilse sezadır. Sadece Tanrı, kainat ve insan anlayışının yansıdığı eserleri (kitaplar) merkeze alarak söylenecek olursa, Müslümanların inançlarını konu alan temel bir akaid metnini (bir kelam klasiğini), Müslümanların gerek Tanrıyla gerekse birbirleriyle ilişkilerinin, nasıl ve hangi eksende düzenlendiğini konu olan temel bir fıkıh metnini (fıkıh klasiğini), bireyin davranışlarına ilişkin hükümlerin nasıl bir metodolojik çerçeveye oturduğunu konu alan temel bir fıkıh usulü metnini (usul klasiğini), bütün bunların, bir anlamda etik ve estetik düzeyini gösteren, kalbin tasfiyesi ve nefsin tezkiyesini konu alan temel bir tasavvuf metnini (tasavvuf klasiği) okumamış, anlamamış olanların İslâm medeniyetini anlamaları mümkün olmaz. Bu açıdan aydınlarımızın İslâm medeniyetini ne kadar tanıdıkları, sorgulanmaya son derece açıktır. (Bir durum tespiti yapmak üzere söylenirse; Birçok aydının Osmanlı medeniyeti algısı gördükleri birkaç cami, dinledikleri birkaç klâsik Türk müziği çerçevesinden öte gitmemektedir). Altını çizerek belirtmek gerekir ki, burada kastedilen şey, bu klâsiklerin yalnızca okunması ve anlaşılmasıdır, yoksa ki inanılması ve hayata geçirilmesi değil. Teist de olsa ateist de olsa bir aydın, devamı/bakiyesi/ uzantısı olduğu medeniyetin "akl"ını, "kalb"ini ve "azalar"ını bilmelidir. Daha da vahim olanı, bütün bu sayılan alanların tedrisatının yapıldığı, bu konular hususunda lokomotif görevi üstlenmesi beklenen ilahiyat fakültelerinin durumudur. Ortalama bir aydın olmanın ön şartı olarak dile getirilen bu klâsikler ilahiyat fakültelerinde okutulmuyor, okutulmuyor, üzerinde derin ve etkin tartışmalar yapılamıyor. Kaldı ki, klâsiklerin tanınmasına fakülte düzeyinden başlanması da "hakkıyla tanıma"nın önündeki başka bir engel olarak değerlendirilebilir.

Klâsiklerle irtibat kurulamamasının doğurduğu boşluğu, çoğu kez, meal Müslümanlığı, geleneği/klasiği atlayıp, doğrudan Kur'an'a gidiş söylemleri, derinliksiz ve "adab"sız tartışmalar dolduruyor. (Adapsız derken tartışmanın ilke ve yöntemine riayet edilmediğini kastediyorum. Adabu'l-bahs ve adabu'n-nazar da denilen bu türe dair bir iki eserin yayımlanmasına Diyanet ön ayak olsa ne güzel olur. Saçaklızâde'nin, er-Risâletü'l-Velediyye fi âdâbi'l-bahs ve'l-münâzara adlı eseri de bu alanda klâsiktir.)

IV. Dinî Yayınlar Kongresi

Klâsiklerle sağlıklı irtibat kurmayı engellemek bir yana, gereksizleştiren ve hatta red-dine yol açma istidadı taşıyan bir söylem, genelde İslâm dünyasında özelde ülkemizde son iki yüzyıldır epeyce etkili olmuş gözüküyor. İlk duyuşta pek çoğumuza sempatik gelen ve isabetli görünen bu söylemi merhum Akif'in dilinden aktarayım; "Doğrudan doğruya Kur'an'dan alıp ilhamı asrın idrakine söyletmeliyiz İslâm'ı". Bu söylemin ülkemizdeki en yaygın görünümü "meal üzerinden Müslümanlık", daha sınırlı görünümü de daha entelektüel düzeydeki "tarihselcilik"tir.

Bu iki eğilim, klâsikleri, tam da pejoratif anlamda "klâsik"leştirmiştir.

2. Referansın keyfiyeti. Soruyu, Klâsiklerle irtibat, onlardan beslenme nasıl olacak? şekline de çevirebiliriz. En zorlu soru bu. İslâm dünyası yaklaşık iki yüzyıldır bu sorunun cevabını arıyor ve henüz bulabilmiş değil.

Yukarıda yapılan "Aydın olmak, kendi geçmişini, medeniyetini sahih (otantik) bir şekilde tanımaya bağlıdır. Bunun yolu klâsikleri anlamaktan geçer." şeklindeki değerlendirme, tamamen geçmişe yönelik olup, klâsiklerin bugüne taşınmasını veya onlardan istifade edilmesini içermiyor. Burada ise, klâsiklerle irtibat kurmaktan, onlardan beslenmekten söz ediyor, bunu kabul ediyor, bu beslenmenin nasıl olacağını sormuş oluyoruz. O zaman hemen belirtmek gerekir ki, bu sorun ülkemiz aydınlarının hepsini değil, sadece "klâsiklerden beslenme ihtiyacı duyan" aydınları doğrudan ilgilendiriyor. Fakat "klâsiklerden beslenmeye gerek var mı?" sorusu, yine bütün aydınlarımızı aynı oranda ilgilendiriyor ve gerçekten sahih zeminlerde ciddiyetle tartışılması gerekiyor. Acizane ve naçizane, saf / katıksız bir medeniyetin imkanını "uzak" gören biri olarak ben Abbasiler döneminde Müslümanların Yunan klâsiklerini içselleştirmeyi yüksünmedikleri gibi, Türk aydınlarının da, değerlerine ve ideallerine inanmasalar bile, İslâm klâsiklerini kendi üst ilke ve idealleri doğrultusunda (bu üst ilke ve idealler her ne ise) içselleştirmelerini imkan dâhilinde görmekteyim.

Klâsiklerden beslenmenin nasıl olacağı, "nasıl beslenileceği" sorusu, beslenmenin gerekliliğine inananlar açısından kısmen farklılıklar içeren son derece hayati bir sorudur. Benim bu soruya ilişkin olarak hemencecik diyebileceğim şey şudur:

Klâsikler özümсенip, ana rotalarından sapmaya yol açmaksızın, mevcut birikimi de görerek (illa kullanılması da gerekmez), "klâsik olmaya aday" -neoklâsik- "metin"ler oluşturmaya çalışılmalıdır. Bu metinler, başkalarından evvel kendi içimizde bir diyalogu tesis edecek, birbirimizi anlamamızı, tanımamızı ve başkalarıyla daha özgüvenle diyalog kurabilmemizi kolaylaştıracaktır. Klâsiklerle, "sahih" bir irtibat kurulmaksızın, meydana getirilen "yenilikler" in, "yeni eserler" in, o klâsikleri ortaya çıkararak medeniyete aidiyetlerinden söz edilemeyeceği gibi, bu yeni eserlerin bir klâsiğe dönüşme şansları da yoktur. Ayrıca bu eserler, düşünsel ve duyuşsal birliği sağlamak yerine, çoğu kere ayrıştırıcı olabilir.

Referanslarda ekol düzeyine riayet. Referanslarda asla ihmal edilmemesi gereken hususlardan birisi, referanslarda ekol düzeyinin gözetilmesidir. Referanslarda ekol düzeyinin gözetilmesi şu bakımdan önemlidir:

1. İslâm düşüncesindeki çok sesliliğin, zenginliğin ve çeşitliliğin görünmesini sağlar.
2. "Referans"ın bir devamlılık, bir aidiyet göstergesi olduğu düşünülüyorsa, ki zaten başka türlü anlaşılmaz olur, hangi çizginin devamı olarak söz söylendiği açıklanmış ve bir konum belirlemesi, duruş sergilemesi sağlanmış olur. (Kimlik izharı)
3. Kendi mantığı içerisinde tutarlı olsa da, farklı ekollere ait farklı görüşlerin İslâm'a ait bir çelişki gibi algılanmasının önüne geçilmiş olur.
4. Referanslarda ekol düzeyinin korunması, sonuçlardan çok "yöntem"e, metodolojiye dikkatlerin çekilmesini sağlar, dolayısıyla da "dinin bizzat kendisi" değil, evveleminde, ilgili ekollerin yöntemleri sorgulama konusu olur.
5. Genel din şemsiyesi altında yer alan bir ekol veya akım veya eğilimin "aşırı" bir görüşünün doğrudan ve bir bütün olarak İslâm'a mal edilmesinin önüne geçilmiş olur.
6. Belki hepsinin toplamının sağlayacağı bir yarar da dinin ve din adamlarının "itibar" kazanmalarındır.

Sonuç olarak ifade etmek gerekirse, dünyada kendi olarak var olmak ve var kalmak isteyenlerin ve insanlığa, insanın mutluluğuna kendi medeniyet dairelerinden bir katkı sağlama düşüncesinde olanların, kendi klâsiklerinden müstağni kalmaları düşünülemez.

Oturum Başkanı: Efendim bitirme sözü olarak bir iki cümle söyleyeceğim ama Yunus'un cümleleri kadar uzun değil, kısa. Bu topluluk içinde ruhu genç, tarihi benden bir iki yaş büyük Mehmed Hatiboğlu Hocamızı istisna edersek, diğerleri hep bizden sonra, bir veya iki nesil sonra. Saim Bey de oradan bakıyor işte, o benim gibi. Hatiboğlu Hocamız tarih itibarıyla, ruh itibarıyla zaten bizden çok genç. Allah ömrünü uzun eylesin, sağlık afiyet içinde. Bizim yaşımızdaki insanlar, böyle faaliyetlere şahit olduğumuzda, farklı algılama ve duygular yaşıyoruz. Bunun sebebi ise; nereden nereye geldiğimizi bilmemizdir, yaşayarak bilmemizdir. 1953'te Ankara İlahiyat mezun verdim. 53-54 ders yılında da ilk mezunlar hoca olarak İmam Hatip okullarına geldiler. O zamana kadar darülfünun ilahiyat mezunlarından var, bazı hocalar bizim okullarda, Bağdat'tan var, Ezher'den var, burada medresede okumuş var, bir iki yıllık İmam Hatip kursu açılmış, oralardan var, böyle hocalar var. İlk defa ilahiyat mezunu yani genç hocalar geldi. Ben Konya İmam Hatip okundayım, 2. sınıfta filan olmalıyım. O yıl veya ondan sonraki yıl, bir öğle teneffüsünde kitapçı Kürt Abdurrahman diye bir zat vardı, ona Umdetül-Kâri takımının geldiğini duydum. Bunu almaya karar verdim, sağdan soldan ödünç para buldum, samimi söylüyorum bir kat da elbisemi sattım. Zaten bir kat elbisem vardı, bayramda seyranda giymek için,

IV. Dinî Yayınlar Kongresi

---

onu da tellal pazarında sattım. 124 liraya takımı aldım, 70 liraya sattım elbiseyi. Tabi 11 cilt Buhari şerhi bayağı ağır. Bisikletim var, onun arkasına bağladım. Yanından süre süre geliyorum, epey de mesafe var okula. Öğleden sonra ilk derse yetişeceğim, kan ter içindeyim. O sırada, sarışın, gök gözlü işte o mezunlardan bir hoca, yanında arkadaşlarıyla beraber, okulun dış kapısından çıkıyor, -demek ki onun dersi yok- ben de giriyorum, orada durdurdular beni. O dedi ki; "Bu ne?" Ben de dedim ki; "Bu Buhari şerhi Umdetu'l-Kâri". "Allah Allah niye aldın?" dedi, "Okuyacağım." dedim. "Oğlum kendine yazık etme, bırak bunları!" dedi. Şimdi bakın orada bisikletin arkasında bir klâsik var bir de yanında yeni var, o onunla bir irtibat kurmak istiyor ve belki bir gün inşallah bir inşa yapacak ya da öyle bir niyeti var. O zaman öyle bir niyeti var mı? Belki de yok. Ama onunla irtibat kurmak istiyor, hocası ona böyle diyor. Şimdi bakın bu sene 1953 veya 54 şimdi 50 küsür sene sonra arkadaşlar, 50 küsür sene sonra şu manzaraya bakın! Yani şuradaki fikir, tefekkür ve bilgi seviyesine bakın! Yani buna şükretmez misiniz, secdeyi şükrana gitmez misiniz bu manzara karşısında? Ben bu mutluluk içerisinde bu oturumu kapatıyorum ve size üç tembih yapacak olan zatı buraya davet ediyorum.